

Часопис / *Journal*

◇ ЕКОНОМИКА ПОЉОПРИВРЕДЕ ◇
◇ *Economics of Agriculture* ◇

Основан 1954. године / *Established 1954*

Издавачи / *Publishers*

Друштво аграрних економиста Србије и Црне Горе
The Society of Agricultural Economists of SCG
Савез пољопривредних инжењера и техничара Југославије
Association of Agricultural Engineers and Technicians of Yugoslavia
Институт за економику пољопривреде Београд
Institute of Agricultural Economics, Belgrade

Главни и одговорни уредник / *Editor in Chief*

Проф. др Милан Р. МИЛАНОВИЋ

Уређивачки одбор / *Editorial Board*

др Богдан БУЛАТОВИЋ	Prof. Đojo ARSENOVIĆ, Ph.D., Faculty of Agriculture, East Sarajevo, BiH
др Зорица ВАСИЉЕВИЋ	Prof. Ioan DAVIDOVICI, Ph.D., Institute for Agriculture Economy, Bucharest, Romania
др Бранислав ВЛАХОВИЋ	Tomaš DOUCHA, Ph. D., Research Institute of Agricultural Economics, Prague, Czech Republic
др Владимир ГРБИЋ	Prof. Margaret LOSEBY, Ph. D., Facolta di Agraria-Dipartimento DECOS, Viterbo, Italy
др Милан Р. МИЛАНОВИЋ	Prof. Mile PESHEVSKI, Ph. D., Faculty for Agricultural Science and Food, Skopje, Macedonia
др Радован ПЕЈАНОВИЋ	Eugenia SEROVA, Ph. D., Institute for Transition and Economy, Moscow, Russia
др Весна ПОПОВИЋ	Prof. Sandor SOMOGY, Ph.D., Faculty for Agricultural Science, Keszthely, Hungary
др Симо СТЕВАНОВИЋ	Assoc. prof. Jernej TURK, Ph.D., University of Maribor, Faculty of Agriculture, Slovenia
др Жаклина СТОЈАНОВИЋ	
др Данило ТОМИЋ	
др Драго ЦВИЈАНОВИЋ	
др Миладин ШЕВАРЛИЋ	

Лектор / *Lecturer*

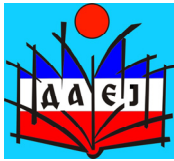
Никола МАРИНОВИЋ

Адреса уредништва / *Editorial office*

БЕОГРАД, Волгина 15; тел/факс (+381) 11/ 2781-183; E-mail: iepbgdyu@eunet.yu
Belgrade, Volgina 15; tel/faks (+381) 11/ 2781-183; E-mail: iepbgdyu@eunet.yu

UDC 338.43:63

YU ISSN 0352-3462

ЕКОНОМИКА ПОЉОПРИВРЕДЕ
ECONOMICS OF AGRICULTURE

53.

Београд, јануар-март, 2006. године
Belgrade, January-March, 2006

ИЗДАВАЧКИ САВЕТ / *EDITORIAL COUNCIL*

мр Душан АНТОНИЋ	Агробанка, Београд
др Зоран БИНГУЛАЦ	Факултет за менаџмент, Ваљево
др Јелена БИРОВЉЕВ	Економски факултет, Суботица
др Бранислав ВЕСЕЛИНОВИЋ	Друштво аграрних економиста Војводине
др Снежана ЂЕКИЋ	Економски факултет, Ниш
др Драгић ЖИВКОВИЋ	Пољопривредни факултет, Београд
др Биљана ЗОРНИЋ	Агрономски факултет, Чачак
др Јонел СУБИЋ	Институт за економику пољопривреде, Београд
др Мирослав МАЛЕШЕВИЋ	Институт за ратарство и повртарство, Нови Сад
др Петар МАРКОВИЋ	Редовни професор у пензији, Београд
др Небојша НОВКОВИЋ	Пољопривредни факултет, Нови Сад
др Зоран ЊЕГОВАН	Економски институт, Београд
др Љубомир ПЕЈОВИЋ	Биотехнички институт, Подгорица
др Христивоје ПЕЈЧИЋ	Пољопривредни факултет, К. Митровица
др Перо ПЕТРОВИЋ	Институт за међународну политику и привреду, Београд
др Михајло РАДИЋ	Редовни професор у пензији, Београд
др Вељко РАДОЈЕВИЋ	Међународна менаџерска академија, Нови Сад
Јеремија СИМИЋ	Редовни професор у пензији, Београд
др Данило ТОМИЋ	Регионална Привредна комора, Нови Сад
др Радован ТОМИЋ	Виша пословна школа, Нови Сад
мр Олга ЧУРОВИЋ	Индустријско биље, Нови Сад

На основу мишљења Републичког секретаријата за културу СРС
број: 413-4577-02, од 17. јуна 1973. године, часопис је ослобођен
пореза на промет.

Тираж: 250 примерака

Штампа: DIS PUBLIC, Beograd

Белешке / Notes

**ЕКОНОМИКА
ПОЉОПРИВРЕДЕ**

САДРЖАЈ

Др Милан Р. МИЛАНОВИЋ ДЕМОГРАФСКИ И РУРАЛНИ РАЗВОЈ ЈЕДНОГ ПРИМОРСКО-ПЛАНИНСКО-ПРИГРАНИЧНОГ РЕГИОНА И НОВИ РАЗВОЈНИ ПУТЕВИ	3
Др Миле ПЕШЕВСКИ ЗНАЧАЈ ТРЖИШТА ЕУ У ИЗВОЗУ ПОВРЋА ИЗ РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ	21
Др Симо СТЕВАНОВИЋ и сарадници ТРЖИШТЕ И АСОРТИМАН ПРОИЗВОДА ОД МАЛИНЕ У СВЕТУ И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	35
Мр Весна ПАРАУШИЋ, др Драго ЦВИЈАНОВИЋ КРЕДИТИРАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОЂАЧА У СРБИЈИ У ПЕРИОДУ 2004-2006. ГОДИНА: ПОТРЕБЕ И МОГУЋНОСТИ	49
Victor MANOLE, Ph.D., Raluca ANDREA, Ph.D. COORDINATION MODELS FOR AGRO-FOOD CHAINS	63
Закључци са међународног научног скупа МУЛТИФУНКЦИОНАЛНА ПОЉОПРИВРЕДА И РУРАЛНИ РАЗВОЈ	73
100-ти семинар ЕААЕ РАЗВОЈ ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНИХ ОБЛАСТИ У ЦЕНТРАЛНОЈ И ИСТОЧНОЈ ЕВРОПИ	77
ПРИКАЗ КЊИГЕ (Михајловић, Ј., Пејчић, Х.)	83
IN MEMORIAM (Др Десимир Обреновић, редовни професор)	85

**ECONOMICS
OF AGRICULTURE****CONTENT**

Milan R. MILANOVIĆ, Ph.D. DEMOGRAPHIC AND THE RURAL DEVELOPMENT OF ONE COSTAL-MOUNTAINOUS-BORDER REGION AND NEW DEVELOPMENT PATEIS	3
Mile PEŠEVSKI, Ph.D. THE SIGNIFICANCE OF MARKET EU FOR VEGETABLE EXPORTS FROM THE REPUBLIC OF MACEDONIA	21
Simo STEVANOVIĆ, Ph.D., at all MARKET AND ASSORTMENT OF RASPBERRY PRODUCTS IN THE REPUBLIC OF SERBIA AND IN THE WORLD	35
Vesna PARAUŠIĆ, M.Sc., Drago CVIJANOVIĆ, Ph.D. CREDIT SUPPORT FOR PRIMARY AGRICULTURAL MANUFACTURERS IN SERBIA (PERIOD 2004-2006)	49
Victor MANOLE, Ph.D., Raluca ANDREA, Ph.D. COORDINATION MODELS FOR AGRO-FOOD CHAINS	63
Conclusions of the International Scientific Symposium MULTIFUNCTIONAL AGRICULTURE AND RURAL DEVELOPMENT	73
Seminar EAAE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE AND RURAL AREAS IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE	77
BOOK REVIEW	83
IN MEMORIAM (Desimir Obrenović, Ph.D., tenured professor)	85

ПРИМОРСКО-ПЛАНИНСКО-ПРИГРАНИЧНОГ РЕГИОНА И НОВИ РАЗВОЈНИ ПУТЕВИ

Проф. др Милан Р. Милановић¹, e-mail: milanrmilanovic@yahoo.com

¹ Мегатренд универзитет примењених наука, Београд

Абстракт: Развојни амбијент у коме су демографске промјене и рурални па и укупан социоекономски развој једног региона упоредо детерминисани утицајем све три назначене– просторно/природно/ политичке компоненте, може се сматрати јединственим примјером друштвене емпирије. Ради се о општини Херцег-Нови (235 км², 27 насеља, 33.034 становника– попис 2003.), са јако издиференцираним географским, агроеколошким и демографским димензијама. По карактеристичним природно-географским контрастима, као и по бурним демографским промјенама и другим развојним ресурсима, општина Херцег-Нови (најзападнији дио СЦГ), није само приморска, него и брдско-планинска, а уз то и пригранична општина (на старој тремеђи, сада трију нових држава), са израженим процесима деаграризације и депопулације. Супротно очекивањима и демографским пројекцијама, највећи дио ове општине улази у зону дубоке демографске старости, са неочекивано великим микрорегионалним разликама. Зато је потребан интегралан приступ разматрању свих димензија социо-демографске, посебно аграрно-развојне мултифункционалности и просторног планирања ове општине. То захтјева конзистентну аналитичку опсервацију садашњости и будућности сеоских насеобина у општинском залеђу, које су, нажалост, већ у зони најдубље демографске старости. Валоризовање пољопривредних и агроеколошких потенцијала може бити реални ослонац за њихов опстанак

Кључне ријечи: регионални развој, демографске промјене, социоекономска структура, аграрна мултифункционалност, агроеколошке зоне, просторно планирање, депопулација, демографска старост.

DEMOGRAPHIC AND THE RURAL DEVELOPMENT OF ONE COSTAL-MOUNTAINOUS-BORDER REGION AND NEW DEVELOPMENT PATEIS

Milan R. Milanović, Ph.D.

Summary. This unique example of not just rural development but general development are gathered in municipality Herceg Novi (235 km², 27 places, 33.034 inhabitants.), with strongly different agro-ecological areas: form the seaside with intensive agriculture, hilly with fruit production and cattle breeding, sub-mountain areas with low quality pastures, up to the area of woods (above 1000 meters) and to the compact larch woods (1895mнв). Municipality Herceg Novi is not just seaside but also hilly – mountain municipality not only by its natural-geographical contrast and other developing resources. This municipality is also on the boundary with process of deagrarisation and depopulation. On the contrary of all expectations most inhabitants are extremely old with very reported differences in micro level. This is why integral approach is necessary in consideration of multifunctionality and urban planning and especially analytical view of present and future settlements with are already in deep aging. Valorization of agricultural and agro-ecological potentials can be real pillar for their survival.

Key words: regional development, demographic changes, agro ecological zones, agricultural multifunctionality, spatial planning, depopulation.

ЗНАЧАЈ ТРЖИШТА ЕУ У ИЗВОЗУ ПОВРЊА ИЗ РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ

Др Миле Пешевски ¹, редовни професор, е-mail: milepesevski@yahoo.com

¹ Факултет пољопривредних наука и хране, Скопље

Абстракт: У раду се, на бази званично објављених статистичких података (1999-2003) утврђује да се у Македонији гаји више од 30 врста повртарских култура, просечно на 62.649 ха, што је 11,2 % обрадивог земљишта. Фармери-повртари, просечно годишње производе 701.358 тона поврња, а извози се 70.728 тона свежег поврња, или 10,08 % укупне производње. Извоз по производима, креће се од 0,12 % код паприке до 24,84 % код купуса и кеља. При извозу се остварују различите цене, у зависности од земље извоза. Тако на пример, при извозу у Немачку остварују се најбоље цене (за парадајз 650,92 US \$/t, шаргарепу 457,97 US \$/t, и за печурку 11.558,10 US \$/t), а најмање у Босни и Херцеговини (за парадајз 186,66 US \$/t и за шаргарепу 90,34 US \$/t). Затим, на ранг-листи долази Србија и Црна Гора, Француска, итд.

Од “старих” земаља чланица ЕУ, главни извозни партнер је Италија, која у укупном извозу учествује 29,74%. Но, ако се узму све садашње (2005) земље чланице ЕУ, тада је Словенија на врху ранг-листе са 32,17% од укупног извоза свежег поврња.

Кључне речи: поврће, потрошња, извоз, цене, квалитет, ЕУ-земље, Србија и Црна Гора.

THE SIGNIFICANCE OF THE EU-COUNTRIES FOR VEGETABLE EXPORTS FROM THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Mile Peshevski ¹, Ph. D., regular professor

¹ Faculty of Agricultural Sciences and Food, Skopje

Abstract. This paper, based on officially published statistical data (1999-2003) from the State Statistical Office of the Republic Macedonia, determines that more than 30 types of vegetable crops are cultivated in the country, on average of 62 649 ha which is 11.2% of the total cultivated area. The vegetable farmers on that area annually produce 701 358 tons in average. The Republic of Macedonia, in average exports 70 728 tons of fresh vegetables or 10.08% of the total production. The export, divided by products, ranges from 0.12%, for pepper up to 24.84%, for cabbage and cale. Different prices are achieved during the exporting, depending on the country of export. In this regard, for example, when exporting to Germany best prices are achieved (for tomato 650.92 US \$/t, for carrots 457.97 US \$/t, and for mashrooms 11 558.10 US \$/t) and lowest when exporting to Bosnia and Hercegovina (for tomato 186.66 US \$/t, for carrots 90.34 US \$/t). Awterwards follow Serbia and Montenegro, France, etc.

From the “old” EU member-countries, our major export partner is Italy, where the total export (only for EU-countries) is 29.74%. But, if the current (2005) EU member-countries are taken into consideration, the Slovenia is at the top of the list with 32.17% from the total fresh vegetable exports.

Key words: vegetables, consumption, export, prices, quality, EU-countries, Serbia and Montenegro

ТРЖИШТЕ И АСОРТИМАН ПРОИЗВОДА ОД МАЛИНЕ У СВЕТУ И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Др Симо Стевановић¹, доцент, e-mail: stev@agrifaculty.bg.ac.yu
Др Милан Р. Милановић², ред. проф
Др Миодраг Јанковић¹, ред. проф.,
Мр Снежана Стевановић¹, асистент

¹ Пољопривредни факултет, Београд

² Мегатренд-Факултет за менаџмент, Ваљево

Абстракт: Последњих десетак година у свету је забележен динамичан раст производње малине. У укупном светском промету малине, свежа малина учествује са око 8,5%. У структури извоза малине из Републике Србије доминира смрзнута малина са преко 90%. Поред ње у извозу се још појављује свежа малина и концентрисани сок од малине.

На светском тржишту је шири асортиман производа од малине. У високоразвијеним земљама, великим конзументима овог производа, у понуди се јавља у различитим облицима: смрзнута, концентрована, сушена, желирана или сокови од малине. Поред тога, велике количине малине у свету се на традиционалан начин користе за производњу џемова, компота, слатка, алкохолних пића и других специјалитета са националним обележјима.

У раду је анализирано светско тржиште и асортиман производа од малине и њихова извозна/увозна цена у периоду 1995-2004. година. Посебно су обрађене регионалне дестинације извоза малине и прерађевина од малине из Републике Србије.

Имајући у виду наведено, у раду се разматрају значај добијања и промет производа од малине виших фаза прераде, као што су сокови, концентрати, сирупи, желирани производи и др. Понудом ових производа на домаћем тржишту, а нарочито извозом, могу се постићи знатно виши економски ефекти (цене и преко 60 еура/кг). Зато укупна понуда ових производа, у борби за одговарајуће место на домаћем и у све оштријој конкуренцији обима и квалитета на светском тржишту, треба да потиче из производње/објеката који испуњавају стандарде НАССР, да буде препознатљиве робне марке и оригиналног паковања, као симбола порекла и квалитета.

Кључне речи: малина, тржиште, асортиман производа, цена малине.

MARKET AND ASSORTMENT OF RASPBERRY PRODUCTS IN THE REPUBLIC OF SERBIA AND IN THE WORLD

Simo Stevanović¹, Ph.D.,
Milan R. Milanović², Ph.D.
Miodrag Janković¹, Ph.D.,
Snežana Stevanović¹, MSc.

¹ Faculty of Agriculture, Belgrade

² Megatrend-Faculty of Management -Valjevo

Abstract. This paper analyses raspberry market dynamics in the world; importance and possibilities for getting raspberry products, such as juices, concentrates, syrups, pastes and raspberry juice powder, in the higher processing stages. Considerably higher economic effects (market prices even higher than 60 EUR per kg) could be reached if these products are offered in the internal market, and especially if these products are exported. This is the reason why the overall supply of these products, aimed at winning the adequate place in the internal market as well as in the external market, despite the ever increasing competition with regard to the quantity and quality, should be derived from the production/objects which are working in accordance with HACCP standards, and it should have a recognizable trade mark and an original packaging, as a symbol of its origin and quality.

Key words: raspberry, market, assortment of products, prices of raspberry.

**КРЕДИТИРАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОЂАЧА У
СРБИЈИ У ПЕРИОДУ 2004-2006. ГОДИНА:
ПОТРЕБЕ И МОГУЋНОСТИ**

Мр Весна Параушић¹, e-mail: parausic@eunet.yu
Др Драго Цвијановић¹

¹ Институт за економику пољопривреде, Београд

Абстракт: Финансирање пољопривреде је тренутно, али и већ више година уназад најактуелније питање српског аграра. Готово сви проблеми и препреке развоју пољопривреде потичу од недостатка финансијских средстава и непостојања јасног модела финансирања пољопривреде. Подршка Министарства пољопривреде и Фонда за развој Војводине, који повољним кредитима покушавају да пољопривредницима приближе овај начин финансирања, иако недовољна (у 2005. години, свега око 18% регистрованих газдинстава, односно око 3,2% пописаних газдинстава добило је кредитну подршку из буџета државе), изузетно је важна, с обзиром да на слободном финансијском тржишту комерцијалне банке и даље пољопривредницима нуде кредите под неповољним условима. Оно што је позитивно јесте да се буџетска средства намењена кредитирању пољопривредника из године у годину повећавају, а требало би рачунати и с тим да ће се у будућности, са растом броја банака и јачањем конкуренције међу њима, покренути и финансијска средства комерцијалних банака.

Кључне речи: пољопривреда, кредити, аграрни буџет, агротехничка улагања.

**CREDIT SUPPORT FOR PRIMARY AGRICULTURAL
MANUFACTURERS IN SERBIA (PERIOD 2004-2006)**

Vesna Paraušić¹, M.Sc.,
Drago Cvijanović¹, Ph.D.

¹ Institute of Agricultural Economics, Belgrade

Abstract. Financial problem of domestic agricultural is momentary, but in many years ago, current matter in economy in Serbia. Almost every problem and hindrance of agricultural development arise from deficiency finance resourceres and nonexisting plain model of agricultural finansing. Assistance of the Ministry of agricultural and Fund for Vojvodina development is insufficient (in 2005. only 18% registered economy, apropos 3,2% rostered economy attained credit support from national budget), but this support is very important, especially, because in the domestic market commercial banks offer unfavourable credits for primary agricultural manufacturers. What is positive in this field is that budgetary source for agricultural from years to years get rise, and we have to belave that in future, with rise of bank number and progress of competitve, financial soruse will be more accessible for domestic agricultural producers.

Key words: agriculture, credits, budget, agritechnical investments.

COORDINATION MODELS FOR AGRO-FOOD CHAINS

Prof. Victor Manole ¹, Ph.D.,
Assist. Prof. Raluca Andrea ¹, Ph.D., ION

¹ Faculty of Agro-food and Environmental Economics, Bucharest Academy of Economic Studies

Abstract: The coordination for agro-food chains is an issue of a large interest in Romania, where agricultural structures are atomized and produce mostly for self-consumption. Cooperation and integration, like coordination mechanisms, must be reconsidered in chains' efficiency terms. In this paper the are given models' proposals of agro-food chains coordination in Romania.

Keywords: coordination mechanisms, integration, cooperation, equity, efficiency, transaction costs